

درباره کتابداری، دکومانتاسیون و علم اطلاع رسانی

نوشته: جس شرا

ترجمه: علی سینائی

"نویسنده این مقاله یکی از کتابداران و استادان معروف رشته کتابداری در امریکا است. مطالبی که در این مقاله عنوان شده از نظر آشنائی با تاریخ پیدایش و نحوه تکامل دکومانتاسیون و علم اطلاعات اهمیت دارد ولی مترجم با همه نتیجه گیریهای نویسنده موافق نیست و در عین آنکه کتابداری، دکومانتاسیون و علم اطلاعات را رشته هایی می داند که نوعاً با سازمان دهی اطلاعات و پژوهشهای مربوط به آن سر و کار دارد برای هر یک نقش و وظایف مشخصی قائل است. امید می رود در فرصتهای دیگری بتوان در این مورد بحثهای بیشتری به عمل آورد." (مترجم)

وقتی اوتله و لافونتن در اواخر قرن نوزدهم زائد طرح تهیه کتابنامه بزرگی از همه دانش ثبت شده انسانی را ریختند در واقع جنبشی را که از زمان جوهان تریتم *Johann Tritheim* و کنراد گسندر *Konrad Gesner* و احتمالاً پیش از آن شروع شده بود مورد تاکید مجدد قرار دادند و به آن نیروی تازه ای بخشیدند.^۱

وقتی این دو نفر برای نخستین بار در خیابان فلورانس در بروکسل با یکدیگر ملاقات کردند و آشنا شدند شاید خودشان نمی دانستند که ریشه های نقشه شان تا کجا ادامه دارد و عظمت جنبشی که علیرغم فراز و نشیب های بعدی، آنها احیا کرده بودند تا چه حد است. گر چه آنان هدف خود را سازمان دهی و نمایه سازی تمامی دانش ثبت شده بهر شکل ممکن می دانستند در پیدا کردن فنون پایه و راه گزینی های خود به کتابداری روی آوردند و بنابراین کار فراهم آوردند کتابنامه جهانی خود را از فهرستهای قراردادی کتابخانه آغاز کردند و نظام دهمی دیوئی را به عنوان بنیاد رده بندی خود برگزیدند و نه تنها می کوشیدند کارشان جامع باشد بلکه می خواستند از موادیکه فهرست می کردند تحلیل موضوعی عمیق تری از آنچه در کتابداری قراردادی انجام می شد به عمل آورند و برای آنکه تفاوت بین فعالیت خود و کار کتابداران را نشان دهند نام آنها "دکومانتاسیون" گذاشتند و بدین ترتیب در درون کتابداری انشعابی به وجود آمد که هنوز هم ادامه دارد.

در مدتی کمتر از بیست سال پس از آنکه اوتله و لافونتن کار خود را شروع کردند، جان کاتن دانا *John Cotton Dana* همراه با گروه کوچکی از طرفداران خود، از انجمن کتابداران امریکا خارج شد و "انجمن کتابخانه های اختصاصی" را تشکیل داد. این شخص از مدتها پیش در اهمیت خدمات کتابخانه برای بازرگانی و صنایع داد سخن می داد و معتقد بود به این رشته از کتابداری بی توجهی شده است و خود شعبه بازرگانی کتابخانه عمومی نیوآرک را در ایالت نیوجرسی تأسیس کرد که نخستین کتابخانه در نوع خود در ایالات متحده آمریکا بشمار می رود. اما چون اصطلاح بهتری پیدا نکرد فعالیت خود را "کتابداری اختصاصی" نامید. کوششهایی که برای یکی کردن جنبش دانا با انجمن کتابداران امریکا به عمل آمد به نتیجه نرسید و

حرفه کتابداری دچار تجزیه بیشتر شد. دومین جدائی بدفرجام در بین کتابداران در سالهای بعد از ۱۹۳۰ با تشکیل "انستیتوی دکومانتاسیون امریکا"^۲ به وجود آمد. هدف اولیه از تشکیل این انجمن آن بود که نمایندگان چند مجمع علمی کشور (امریکا) را که علاقمند به تشویق و بسط استفاده از وسائل جدید علمی در فعالیتهای کتابشناسی پژوهندگان بودند در خود گرد آورد.^۳ با وجود این چون لکثرت اعضای صاحب نظر و موثر این انستیتو عمیقاً به روشهای جدید تکثیر عکسی خصوصاً میکروفیلم علاقه داشتند، اصطلاح دکومانتاسیون در این سوی اقیانوس اطلس بزودی عملاً مترادف با میکروفوتوگرافی شد همانطور که در اروپا مفهوم این اصطلاح بسیار نزدیک به بسط و اعتلای رده بندی دهدهی جهانی بود.

فعالتهای منظم دکومانتاسیون تا حد زیادی در دوران جنگ جهانی دوم دچار رکود شد اما تجربیاتی ناپروورده درباره بازیابی اطلاعات با روشهای مکانیکی توسط برخی از سازمانهای اطلاعاتی نیروهای مسلح امریکا به عمل آمد. تجدید حیات انستیتوی دکومانتاسیون امریکا (که اکنون انجمن امریکائی علم اطلاعات نام دارد) همراه با علاقه فراوان و روزافزون به کاری بود که در آن زمان "جستجوی کتابشناختی ماشینی" نامیده می شد. در دهه ۱۹۵۰-۱۹۶۰ رشته های کلاف کتابشناسی بیش از پیش به هم پیچیده شد. انجمن کتابخانه های اختصاصی، گروه دکومانتاسیون خود را تشکیل داد، شیمی دانان تحت تأثیر مسائل ناشی از رشد روزافزون و سریع نوشته ها، گروه انتشارات علمی شیمی را در انجمن شیمی دانان امریکا به وجود آوردند، علاقمندان به میکروفیلم که بر اثر توجه انستیتوی دکومانتاسیون امریکا به مسائل مربوط به جستجوی ماشینی، منافع خود را در معرض کم توجهی می دیدند برای خود گروه مستقلی تشکیل دادند که بنام انجمن ملی میکروفیلم شناخته شد و بیشتر اعضای آن سازمانهای بازرگانی سازنده و فروشنده تجهیزات یک فیلم مستند هستند، نویسندگان فنی و ویرایشگران نیز از انستیتوی دکومانتاسیون امریکا کناره گیری کردند و در همین حال چند سازمان چکیده نویسی گروه خاصی برای خود تشکیل دادند، در همین اواخر انجمن امریکائی پیشرفت علوم یک گروه علم اطلاعات به وجود آورد و انجمن کتابداران امریکا گروه علم اطلاعات و خدمات ماشینی را تأسیس کرد. این گروه از توسعه کمیته بین گروهی دکومانتاسیون به وجود آمد. فهرست سازمانهایی که ذکر کردیم کامل نیست ولی بانداژه کافی طولانی است و می تواند نمایانگر رشد سازمانهای تخصصی علاقمند به "کتابداری جدید" باشد و نشان دهد که امروز "زاد و ولد" در این رشته تا چه حد سریع است. توجه به این نکته حائز اهمیت است که در بسیاری از این سازمانها بخش قابل ملاحظه ای از اعضاء کتابدار نبودند بلکه دانشمندان یا لاقول کسانی بودند که تحصیلات علمی کرده و به سبب انتشارات رشته خود به دکومانتاسیون روی آورده بودند. در واقع باید گفت عده زیادی از این اشخاص آشکارا کتابداران را تحقیر می کردند.

دو راه جداگانه رشد

از نظر تاریخی، دو راه اصلی رشد در جنبش کتابداری وجود داشته است و همین مسئله از نظر عقیدتی سبب جدائی کتابداران شده است. در آغاز، یعنی از زمانیکه بطلمیوس کتابخانه شهر اسکندریه را در دهانه نیل تأسیس کرد، کتابداری کاری دانش پژوهانه محسوب می شد و وظیفه آن گردآوری منظم و سازمان دادن به دانش ثبت شده بشر یا بقول کنت بولدینگ Kenneth Boulding "نوشته ها" بود. کتابدار به عنوان دانش پژوه کتابدوست چهره مسلط این حرفه بود و این وضع تا دهه های نخستین قرن نوزدهم که توجه به مردم کوچه و خیابان و اعتقاد به کمال انسانی فزونی یافت و برای رشد و پیروزی دموکراسی نیاز به انتخاب کنندگان روشن بین و با فرهنگ احساس شد ادامه داشت. با پیدایش کتابخانه عمومی آرمانی خدمت به

جامعه به وجود آمد و تأثیر آموزش برای تعالی و بهبود انسان مورد توجه قرار گرفت. بدینسان کتابخانه عمومی از نقش عظیم خویش آگاهی یافت و چون کلیسا به هنگام جلب نو دینان، با حرارت تمام به انتشار آرمانهای خود در میان مردم پرداخت. امروز بسیاری تصور می کنند که علاقه به انتقال دبیرخانه انجمن کتابداران امریکا از شیکاگو به واشنگتن نشان اینست که انجمن بتدریج به گروهی برای اعمال فشارهای سیاسی تبدیل می شود. این تغییر نظرگاه و گرایش از پژوهش به خدمت در کتابداری در همان سال ۱۸۵۳ به هنگام کنفرانس کتابداران بطور غیر محسوس وجود داشت ولی در سال ۱۸۷۶ که انجمن کتابداران امریکا به مناسبت صدمین سال بنیادگذاری فیلادلفیا، در این شهر تأسیس گردید بطرز بارزی آشکار شد. از این نقطه، طرفداران خدمات گسترده کتابخانه که از حمایت سخاوتمندانه آندروکارنگی و مؤسسه ایکه بنیاد گذاشته بود بهره مند می شدند روز بروز قدرت بیشتری گرفتند و در مقابل از نفوذ آنانکه پیش از همه به جنبه های کتابشناختی کار توجه داشتند کاسته شد. در این زمان بود که دو راه جداگانه در کتابداری به وجود آمد و این دو راه روز بروز از یکدیگر دورتر شدند. یکی از این دو راه به تأسیس انجمنهای ایالتی (شعبه های انجمن کتابداران امریکا در ایالات) و دیگر گروههای محلی و منطقه ای انجامید و دیگری به تأسیس فدراسیون بین المللی مراکز اسناد، انجمن کتابخانه های اختصاصی و انجمن دکومانتاسیون امریکا و دیگر سازمانهای وابسته بدانها. این تغییر را شاید بتوان به بهترین صورت نمودار نشان داد (مراجعه به تصویر ۱)

این جدائی دائمی در کتابداری نه فقط همراه با پیچیدگی روزافزون سازمانهای مربوط و نیز سئوالهای جدی غیر کتابداران "مهاجم" درباره هدفهای کتابخانه بود بلکه برای خود کتابداری نیز تحقیر آشکاری بشمار می رفت. "مهاجمان" هیچ قسمتی از آموزش کتابداری را لازمه آمادگی برای کار خود نمی دانستند و فنون کتابداری را رد می کردند گویانکه بعدها خود روشهایی را که کتابداران مدتها پیش آموخته و انتخاب یا رد کرده بودند مجدداً اختراع کردند و بهیچ روی نمی خواستند نام حقیر کتابدار را بر خود بگذارند. مبارزه چندین ساله ای که در آن دکومانتالیستها و متخصصان علم اطلاعات جنگ با کتابداران را بر انتقال و تغییر روشها ترجیح می دادند بیش از آنکه منجر به روشن بینی شود سبب ایجاد هیجانانگیزند گردید. این پدیده خصوصاً از نظر دانشجویان جامعه شناسی پیدایش حرفه ها جالب است و می تواند به عنوان مثالی از یک تمایل گروه مهاجم بیگانه برای تغییر مجموعه اصطلاحات گروه مورد هجوم (و در نتیجه عرضه کردن کار خود - با کمک ظواهر خارجی - به عنوان یک رشته جدید) مورد مطالعه قرار گیرد.

تصور می شد که با تغییر اصطلاحات، خصوصیات کار نیز عوض می شود، بدین ترتیب "توصیف گر" بجای "سرعنوان موضوعی" نشست و بدان احترام علمی بخشید و آن را قابل پذیرش جامعه معتبر نمود. همیشه آشنائی بسیار با اصطلاحات سبب دست کم گرفتن آنها می شود. بدین ترتیب دانشمندان سفیدپوش، خانم ظریف و لطیف پشت میز امانت را با تمام کارهایش طرد کردند بدون آنکه توجه کنند که این خانم موخاکستری مشعلدار دانش، پدیده ای متعلق به گذشته نیست که بی جهت به زمان ما رسیده باشد. در اینجا بعوض اطاله کلام باید به مسئله تعریف بپردازیم.

مسئله تعریف

هنگامیکه خشم علیه دکومانتاسیون به اوج خود رسیده بود شخصی که نام او متاسفانه شناخته نیست این اصطلاح را "کتابداری که بوسیله آماتورها عمل می شود" تعریف کرد. این کاریکاتور بخشی از حقیقت را در برداشت گویانکه آنچنان تعریفی نبود که بتواند در فرهنگ انگلیسی آکسفورد درج شود. اوتله اصطلاح

دکومانتاسیون را چنین تعریف کرد: "شیوه ای که با کمک آن همه مدارک از همه نوع در همه رشته های فعالیت انسان گردآوری، رده بندی و توزیع می شود" این تعریف بخاطر آنکه بر شیوه ها و روشها تاکید می کند ارزش دارد.

تعریف اس.سی برافورد (S.C. Bradford) خیلی به تعریف اوتله نزدیک است با این تفاوت که دکومانتاسیون را یک "دانش" نمی داند بلکه آنرا یک "هنر" بشمار می آورد: "هنر گردآوری، رده بندی تمام انواع مدارک و آثار فعالیت‌های

کتابخانه های باستانی

کتابخانه های قرون وسطی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل (۱) کتابداری به عنوان پژوهش در کتابشناسی

فکری بشر و آماده کردن آنها برای دستیابی سریع ..... روشی که بوسیله آن ..... انتشارات موجود یک رشته که به موضوع تحقیق یک متخصص مربوط است در برابر او گذاشته می شود به نحوی که او را بتمام و

کمال از کارهای گذشته در رشته خود باخبر کند و بدین ترتیب نبوغ او از پرداختن به کاری که قبلاً انجام شده است معاف شود.^۵ بدین سان برافورد تأکید را بر تهیه و سازمان دهی می گذارد و مراجعان را به "پژوهندگان" محدود می کند. کاترین او مورا (Kathrine O. Schweizer Lexikon) تعریف (Murra) را درباره دکومانتاسیون پذیرفت - این تعریف چنین است: "تهیه، نگهداری و سازمان دهی مواد کتابخانه ای.^۶ با همه اینها می توان گفت که خانم بریه Briet جامع ترین تعریف را بدست می دهد، و می گوید که حتی جانوران باغ وحش نیز جزو دکومانتاسیون هستند.^۷ در ۱۹۵۱ نگارنده نوشت که دکومانتاسیون جزئی از سازمان دهی کتابشناختی است که در خدمت نیازهای دانشمندان است و وظیفه آن تسریع جریان "دانش ثبت شده" در میان گروهی از متخصصان یا در میان گروههای مختلف می باشد. دکومانتاسیون با انتقال اطلاعات در سطح عامه، غیر متخصص و معمولی کاری ندارد.^۸ این تمایز بسیار محدود کننده است و شاید امروز پذیرفتنی نباشد. زیرا اگر دکومانتاسیون نظام یا روشی برای بکار بردن کتابداری است، فنون آن می تواند به یک نسبت برای ادبیات کودکان یا برای کتب علمی در فیزیک مولکولی بکار رود.

اما مفهوم دکومانتاسیون خود مسئله ای را مطرح می کند که جنبه علمی دارد زیرا لاقفل در ایالات متحده امریکا اکنون در بسیاری از محافل به عنوان رشته ای حتی کهنه از کتابداری تلقی می شود. حتی این طرز تلقی در میان بسیاری از کسانی که تا چند سال پیش از پرشورترین طرفداران و اجراکنندگان آن بودند رایج است. در کنفرانس تربیت متخصصان اطلاعات برای علوم که در بهار ۱۹۶۲ در انستیتوی تکنولوژی جورجیا تشکیل شد، نمایندگان توافق کردند که از بکار بودن اصطلاحات دکومانتاسیون و دکومانتالیست احتراز شود و اظهار داشتند "به علت تفاوتهای زیادی که در کاربرد این اصطلاحات وجود دارد و تعابیر متعددی که از مفهوم آنها می شود توصیه می کنیم هر کس می خواهد آنها را بکار برد قبلاً تعریف خاص خود را از این اصطلاحات به دست دهد"^۹: در برابر جامعیت مبهم اصطلاح دکومانتاسیون، کنفرانس جورجیا پنج طبقه از کسانی را که با سازمان دهی اطلاعات سر و کار دارند بشرح زیر مشخص کرد: کتابدار، کتابدار اختصاصی، کتابدار علوم، تحلیل کننده اطلاعات علمی و متخصص علم اطلاعات، و این آخرین طبقه را دسته ای دانست که بیشتر با تحقیق در یک رشته خاص سر و کار دارد تا با خدمات آن. در اینجا نمی توان درستی یا نادرستی این نوع دسته بندی را بررسی کرد فقط می توان تأکید کرد که این اصطلاحات بهیچوجه کاملاً جدا از یکدیگر نیستند و یکدیگر را نفی نمی کنند بلکه با هم خصوصیات مشترکی دارند. آخرین شکست اصطلاح "دکومانتاسیون" را می توان در این دانست که انجمن کتابداران امریکا از پذیرش آن به عنوان نام گروه تازه خود (علم اطلاعات و کارهای ماشینی) خودداری کرد و هم اکنون انجمن دکومانتاسیون امریکا مشغول مطالعه پیشنهادی برای تجدید نظر در اساسنامه خود و تغییر نام به "انجمن امریکائی علم اطلاعات" می باشد.

علم اطلاعات در دنیای کتابداران

شانون Shannon و ویور Weaver نیز هنگامی که "نظریه اطلاعات" خود را پایه گذاری کردند، به اشتباه دچار شدند و اصطلاح نامناسبی بکار بردند. البته آنان با نظریه اطلاعات سر و کار نداشتند بلکه منظورشان نظریه نشانه ها، ظرفیت هر نما در انتقال پیام، یک سیم تلفن یا هر راه یا رسانه دیگر ارتباطی بود. اصطلاح آنها جالب است و آنانکه به مسئله بهبود و دسترسی به دانش ثبت شده علاقه دارند اصطلاح "علم اطلاعات" را بسرعت برگزیده آنرا برای نشان دادن و هدف و منظور خود بکار بردند. بدین ترتیب این اصطلاح بزودی برای اطلاق به آنچه کتابداری غیرسنتی بود پذیرفته شد. می توان گفت که ارتباط بسیار باریک بین نظریه اطلاعات

و بکاربردن دانش ثبت شده به بهترین وجه توسط یک شاعر ناشناس در شماره ماه جولای ۱۹۶۲ مجله Behavioral Science (جلد هفتم صفحه ۳۹۵) باین ترتیب بیان شده است:

شانون، وینز و من

هرسه این موضوع را گمراه کننده یافته ایم

که بکوشیم اندازه بگیریم

دائمی و ظرفیت راهها را

با کمک Epi Logpi

کنفرانس جورجیا متخصص علم اطلاعات را چنین تعریف کرد: "شخصی که دانش ذخیره و بازیابی اطلاعات را مطالعه می کند، آنرا بسط دهد و روشهای جدیدی برای برخورد با مسئله اطلاعات بوجود می آورد، شخصی که به خود مسئله اطلاعات علاقمند است." بدین سان مسئله از تمایز بین کتابداری و دکومانتاسیون به فصل مشترک بین علم اطلاعات و حرفه کتابداری تبدیل می شود.

برای آنکه این رابطه تازه خوب فهمیده شود لازم است بدواً به ماهیت خود کتابداری توجه نمود. کتابداری در معنی عام خود و به عنوان یک فعالیت حرفه ای به تمام سازمانها، عملیات، فنون و اصولی می پردازد که هدفشان مفیدتر کردن و قابل دسترس تر کردن آثار نگاشته شده دانش بشری برای جامعه است، یعنی کتابداری می خواهد فایده اجتماعی آثار نگاشته شده را بخاطر بشر بحد اکثر برساند. شاید بتوان نقش اجتماعی کتابدار را بترتیب زیر نشان داد.

هدف اجتماعی کتابدار در پایه این مثلث تجسم می یابد، بنابراین همانطور که در بالا گفته شد دکومانتاسیون چیزی جز یک شکل یا یک جنبه از کتابداری نیست، همانطور که نگارنده یکبار بمناسبتی گفت "دکومانتاسیون، کتابداری با یک کلید عالی"^{۱۰} است. به عنوان یک اصل پذیرفته شده کتابداری حرفه ایست که خدمت هدف آنست و انواع شکل‌های مختلف آن براساس طبیعت و خصوصیات گروه مخدوم تعیین می شود. کتابداری، کتابداری است خواه در خدمت نیازهای کتاب شناختی دانشمندی باشد که با لوله های آزمایش و قرع و انبیب های خود محاصره شده است خواه در خدمت کودکی که برای اولین بار غرق تماشای کتاب مصور خود می شود.

اما وضع در مورد "علم اطلاعات" طور دیگری است. ریز (Ress) و ساراسه ویچ (saracevic) در مقاله ای که در کنفرانس انجمن کتابخانه های اختصاصی سال ۱۹۶۷ خوانده شد اظهار داشتند که "علم اطلاعات" نمی تواند با دکومانتاسیون، بازیابی اطلاعات، کتابداری یا هر چیز دیگر برابر شود. علم اطلاعات همانقدر با بازیابی اطلاعات و کتابداری شباهت دارد که فیزیک با مهندسی"^{۱۱}. به عقیده این دو نویسنده علم اطلاعات رشته ای از پژوهش است که مایه و روشها و فنون خود را از یک سلسله موضوع های مختلف می گیرد تا به فهم "خواص، رفتار و جریان اطلاعات" کمک کند و شامل "تجزیه و تحلیل سیستم ها، جنبه های محیطی اطلاع و ارتباط، وسائل اطلاعی و تجزیه و تحلیل زبانی، سازمان اطلاعات، رابطه بین انسان و سیستم و نظایر آن" می

باشد بدین ترتیب به چنین تعریفی از علم اطلاعات می‌رسند: "پژوهش درباره پدیده ارتباط و خواص سیستم‌های ارتباطی".

نگارنده این مقاله با نظر ریز و ساراسه ویچ که علم اطلاعات را دارای مشخصات یک "حرفه" نمی‌دانند مخالف است. دلیل نامبردگان در این اظهار نظر اینست که علم اطلاعات "هیچ نیاز اجتماعی را برآورده نمی‌سازد و کاری با خدمات عملیاتی ندارد" آنان همچنین می‌گویند که این دانش "دارای پایه‌های نظری نیست". اما واقعیت اینست که علم اطلاعات یک نیاز اجتماعی را برآورده می‌سازد زیرا سبب می‌شود که انسان در رابطه با خود و با محیط شناخته شود. پذیرش این نظر که یک حرفه حتماً باید با "خدمات عملیاتی" سر و کار داشته باشد سبب می‌شود که تمام رشته‌های علوم محض و دیگر اشکال تحقیق نظری خاصیت "حرفه‌ای بودن" خود را از دست بدهند. ممکنست علم اطلاعات هنوز پایه نظری نداشته باشد اما در راه آنست که چنین پایه‌ای را از رشته‌هایی در ساختن آن سهم دارند بدست آورد و علم اطلاعات پایه نظری برای کارهای عملی کتابداری است.

بحث درباره "حرفه‌ای بودن" چندان ثمربخش نیست، درست‌تر آنست که از طیف کتابداری که توسط ریز و ساراسه ویچ طرح شده در اینجا با تغییر مختصری نقل شده است بحث کنیم (شکل ۲)

بدیهی است که عناصری تشکیل دهنده طیف در شکل ۲ ناقص یکدیگر نمی‌باشند بلکه براههای گوناگون با یکدیگر ارتباط دارند و وابسته به هم هستند. عمل سبب شناخته شدن رشته‌هایی که تحقیق در آنها مورد نیاز است می‌شود و تحقیق، عمل را شکل می‌دهد و بر آن اثر می‌گذارد. فرضیه‌ها و روشهای "موضعی و جزئی" کتابداری کهنه دیگر برای دنیای پیچیده دانش ثبت شده امروزی کافی نیست. علاوه بر این تا حدود بسیار زیادی ساختار همبسته شکل ۱ با عناصر شکل ۲ قابل شناخت و تطبیق است. چون در اولی هیچ عامل پیونده دهنده دیده نمی‌شود و بیشتر نمودار پاره‌های جدا از هم است در حالیکه آخری بیشتر نشان دهنده همبستگی است. بدون تردید چنین تقسیم‌بندی، یا تفاوت اساسی تأسف آور در حرفه‌های دیگر چون حقوق و پزشکی وجود ندارد زیرا مثلاً جراح تحصیلات عمومی خود را در پزشکی با کسانی که بعدها در رشته‌های دیگری متخصص می‌شوند آغاز می‌کند و بنابراین فراموش نمی‌کند که تخصص او جزئی از یک کل است.

به همین ترتیب متخصص امور حقوقی کار خود را با فراگرفتن اصول کلی علم حقوق آغاز می‌کند. برعکس کتابداری هنوز آنقدر پخته نشده و یک سلسله رشته‌های کلی و عمومی در آن به وجود نیامده است تا تمام کتابداران و متخصصان علم اطلاعات پیش از پرداختن به تخصص مربوط به خود ناچار از فراگرفتن آن‌ها باشند. شناخت این مجموعه نظریه‌ها و عمل‌های مشترک در کتابداری وظیفه ویژه مدارس کتابداری است که باید با کمک کتابداران شاغل در کتابخانه‌ها به انجام رسانند.

رابطه علم اطلاعات با کتابداری

رابرت س. تیلور Robert S. Taylor در تحقیقی که اخیراً با کمک بنیاد ملی علوم (امریکا) انجام داد پنج رشته را مشخص نموده است که در آن‌ها و علم و تکنولوژی با کتابداری و آموزش کتابداری دارای روابط متقابل است:

- ۱- تجزیه و تحلیل سیستم‌ها که شامل طرح و پروراندن نمونه‌ها و فنون نمونه‌سازی در مطالعه کتابخانه‌ها یا قسمتهایی از آنها و یا مجموعه‌های بزرگ نظیر شبکه کتابخانه‌ها می‌باشد.
- ۲- محیط، شامل مطالعه زمینه‌ای اجتماعی است که کتابخانه در آن عمل می‌کند (دگرگونی اجتماعی دانش و نیازهای فکری اجزاء مختلف اجتماعی یا انواع مختلف اجتماعات و سطح‌های رشد فکری و فنی).
- ۳- راه‌های اطلاعاتی که شامل تمام رسانه‌های ارتباطی است که دانش بوسیله آنها انتقال می‌یابد و دریافت می‌شود. این راه‌ها منحصر به کتاب یا موادی که بشکل کتاب است نیست بلکه شامل هر نوع رسانه از جمله خود کتابخانه یا مرکز اطلاعات هم می‌شود.
- ۴- دسته چهارم را می‌توان سازمان یا تجزیه و تحلیل کتابشناسی نامید زیرا شامل فرآیند نام‌گذاری، برچسب‌زنی و رده‌بندی می‌شود و باید بسیار بیشتر از گذشته بر کار منطقیون، زبان‌شناسان و ریاضی‌دانان تکیه کند.

عمل		تحقیق	
خدمات	فنون	تخصصی	عمومی
-جامعه -گروه‌های خاص -رابطه با سازمانهای دیگر	-پیاده کردن طرح -ساختمان سیستم -عملیات خدمات فنی خدمات عمومی اداره واحدهای تخصصی بخشهای موضوعی رابطه با سازمان مربوط عملیات نیمه حرفه‌ای و غیر حرفه‌ای	-تحقیق در مورد مسائل مشخص کتابداری -خط مشی اداری - عملیات و روشهای کتابخانه‌ای -تجزیه و تحلیل و طرح سیستمها -دانش مدیریت -مهندسی کتابخانه -سنجش خدمات	-محیط اجتماعی دانش ثبت شده -نظریه ارتباط -علم اطلاعات -آثار اجتماعی ارتباط-تجزیه و تحلیل رسانه‌ها (از علوم فیزیکی، بیولوژیکی، رفتاری و علوم انسانی کمک می‌گیرد)

شکل ۲. طیف کتابداری

آخرین رشته مربوط به روبرو شدن انسان با سیستم‌ها است که شامل کلیه اعمال متقابل بین استفاده کننده است از یک سو و وسائل و خدمات کتاب‌شناختی که در اختیار اوست از سوی دیگر. این نوع "وسائل" ممکنست انسانی یا مکانیکی باشد، یعنی این وسیله ممکن است کتابدار مراجعه باشد یا فهرست کتابخانه، نمایه، یا کامپیوتر یا حتی کتاب^{۱۲}. خود تایلور قبول دارد که این مقوله‌ها تا حدود زیادی با یکدیگر وجه اشتراک دارند و هر مطالعه‌ای می‌تواند شامل خطوطی از هر کدام بشود اما بهر حال همه اینها بروشنی ساختار پایه نظری را که علم اطلاعات برای کتابداری فراهم می‌آورد نشان می‌دهد و روش‌هایی را پیشنهاد می‌کند که کتابداری نو نتوانسته است در تعلیل آنچه انجام می‌دهد بیابد.

بنابراین علم اطلاعات با کتابداری تضاد ندارد، برعکس متحد طبیعی آن است و کتابداران نباید این خویشاوند تازه فکری را از خود برانند و متخصصان علم اطلاعات نیز نباید ارزش کتابداران را نادیده بگیرند. هر دو سه

دسته اشتباه کرده اند و باز هم اشتباه خواهند کرد، و اگر کتابدار در این میان گناهکارتر است تنها بخاطر اینست که زمان بیشتری بر او گذشته است. احتمالات بما می گوید که نوآوری بدون اشتباه ممکن نیست. اقلا در حال حاضر، کتابدار و متخصص علم اطلاعات ممکنست به زبانهای متفاوتی سخن گویند - زیرا که مفاهیم جدید به واژگان جدید نیازمند است - اما بالاخره توافق و تفاهم مشترک به وجود خواهد آمد. ریز و ساراسه ویچ و تایلور همه نشانه هایی از یک نسل تازه کتابدار هستند، نسلی که می تواند کتابداری را به دوران کتابدار پژوهنده بازگرداند. این کتابدار نوع جدیدی از کتابدار - پژوهنده خواهد بود (و پژوهنده جدید خود کاملا با آنچه در دوران باستان بود تفاوت دارد) که خواهد توانست به این حرفه آن غنای فکری و ژرفائی را که سالها در جستجوی آن بوده است بدهد.

References

1. Bradford S. C. Fifty years of documentation . In: Documentation, 2nd ed. London, Crosby Lockwood, 1953. P. 132-43.
Besterman, Theodore. The beginnings of systematic bibliography. Oxford University Press, 1935, P. 6-20.
Savage, Ernest A. Co-operative bibliography in the thirteenth and fifteenth centuries. In: Special librarianship in general libraries. London, Grafton, 1939, P. 285-310.
2. Shera, Jesse H. Mirror for documentalists. D.C. libraries c, 27, (April 1956) P. 2-4.
Tate, Vernon D. Introducing American Documentation. American documentation, vol. 1 (January 1950), p. 3-7.
3. Binkley, Robert C. Manual on Methods of reproducing research material. Ann Arbor, Michigan, Edwards Brothers, 1936, 307 P.
4. Otlet, Paul. Traite de documentation: le livre sur le livre, theorie et Pratique. Bruxelles, Editiones Mundaneum, 1934, p. 6-8.
5. Op. Cit; p. 11.
6. Murra, Kathrine O. Second interim report of the Unesco/Library of congress Bibliographical Planning Group. Appendix to the Library of congress information bulletin (13-19 September, 1949), 6. See also Kern, Leo M. Grundfragen der Dokumentation. Bern, Buchler and C.Q; 1948. p. 3-5.
7. Briet, Suzanne. -ce que la documentation? Paris, EDIT, 1951, p.7.
8. Shera, Jesse H. Documentation: its scope and limitations. Library quarterly, vol 21 (January 1951) p. 13-
Documentation and the organeization of knowledge. London, Crosby Lockwood, 1966, p. 2-3.
9. Unpublished definitions.
10. Shera, Jesse H. Librarianship in a high key. ALA bulletin, vol. 50 (February 1956), P. 103-5.
11. Rees, Alan; Saracevic, Tefko. Education for information science and its relation to librarianship. Unpublished paper presented before the annual conferences of the Special Libraries Association, New York, 1967. p. 2.

12. Taylor, Robert S. The interface between librarianship and information science and engineering. Special libraries vol. 58 (January 1967,) p. 45-8.

[ابتدای صفحه](#)

پروژه شگانه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی